

Orłowski, Bolesław

"Technology and Culture" - roczniki 1970 i 1971

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 17/3, 581-584

1972

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz Secomski: *Prognozyka*. Warszawa 1971 Wiedza Powszechna ss. 202, nrb. 1. Biblioteka Wiedzy Powszechnej „Omega” nr 207.

Książka ta wprowadza w istotę i problematykę prognozyki pojętej jako naukowe przewidywanie rozwoju społeczno-ekonomicznego w skali państwowej (skali „makro”) uprawiane w charakterze preparacji planowania tegoż rozwoju (jest to oczywiście jedno z wielu spotykanych w literaturze pojęć prognozyki). Tak pojętą prognozykę autor przeciwstawia głośnej obecnie futurologii, której zarzuca powierzchowność i efekciarstwo. Wiele uwagi poświęca potrzebie postulowanych i opisywanych przez siebie prac prognostycznych oraz ich roli w systemie planowania społeczno-gospodarczego. Potem dokonuje przeglądu różnych klasyfikacji (a raczej podziałów) prognoz, przeglądu metod prognozowania, przedstawia system prac prognostycznych w Polsce i wreszcie w odrębnych rozdziałach zajmuje się obszernie następującymi sześcioma działami prognozowania społeczno-ekonomicznego (na które zostało ono podzielone w Polsce): prognozowaniem demograficznym, naukowo-technicznym, społecznym, ekonomicznym, techniczno-gospodarczym i przestrzennym.

W. R.

Z CZASOPISM

„TECHNOLOGY AND CULTURE” — ROCZNIKI 1970 I 1971

Czołowym czasopismem naukowym z zakresu historii techniki jest kwartalnik „Technology and Culture” organ amerykańskiego Towarzystwa Historii Techniki (Society for the History of Technology)¹. Jego rocznik 1970 przynosi, jak zwykle, sporo ciekawych wiadomości z frontu badań oraz informacje o najświeższych publikacjach w tej dziedzinie. Warto więc, dla wygody zainteresowanych tą tematyką czytelników, przedstawić pokrótce jego treść.

Nr 1 zawiera materiały z sympozjum *Historiografia techniki amerykańskiej*, na które składają się: artykuł George’a H. Danielsa *Wielkie problemy w historii techniki amerykańskiej*, dwa krótkie komentarze polemiczne do niego Johna G. Burke’a *Złożona natura wyjaśnień w historiografii techniki* i Edwina Laytona *Wzajemne oddziaływanie techniki i społeczeństwa* oraz odpowiedź Danielsa pt. *Różnice i zbieżności*. Znajdujemy tam również obszerny źródłowy artykuł Jamesa E. Brittaina *Wprowadzenie obciążenia indukcyjnością: George A. Campbell i Michał J. Pupin*. Dalej, napotykamy ciekawe opracowanie Normana A. F. Smitha *Rzymskie zapory wodne w Subiaco* (do którego nawiązuje rysunek umieszczony na okładce numeru) oraz jednostronicową notatkę W. L. Goodmana *Otwory wiercone świdrem smyczkowym*, nawiązującą do zamieszczonego w nrze 2/1969 „Technology and Culture” artykułu Richarda S. Hartenberga i Johna Schmidta juniora *Świder egipski a narodziny korby*. W dalszej części numeru omówiono kolekcję Muzeum Transportu w Baltimore, podając szczegółowy wykaz ważniejszych eksponatów wraz z ich charakterystyką. Numeru dopełniają recenzje książek z zakresu architektury, rolnictwa, historii nauki włoskiej, inżynierii wojskowej, problemów historii nauki i oświaty w Hiszpanii, zagadnień nauki, techniki i oświaty współczesnej oraz futurologii.

¹ Por. w nrze 1/1970 „Kwartalnika” (s. 202—204) informacje o zeszytach 2 i 3/1969 tego czasopisma.

Nr 2 przynosi arcyciekawy artykuł Arthura D. Kahna *Tragediopisarze greccy a nauka i technika*, opatrzoney mottem: „każda z umiejętności ludzkich pochodzi od Prometeusza” wziętym z tragedii Ajschylosa *Prometeusz*. Autor omawia odbicie rozwoju starożytnej wiedzy i techniki w twórczości Ajschylosa, Sofoklesa i Eurypidesa, nawiązując zresztą także do innych autorów klasycznych. Wydaje się, że tego typu opracowania — dotychczas rzadkie i niedoceniane — mogą przynieść sporo rzetelnych wiadomości zarówno o technice, jak i o pojmowaniu procesu postępu technicznego czy rozwoju wiedzy w odległych czasach. Kto wie czy nie odkrylibyśmy prawdziwych skarbów tego rodzaju kryjących się w rodzimej, polskiej literaturze.

Mniej interesujący dla czytelnika polskiego jest artykuł Nathana Reingolda omawiający dorobek amerykańskiego badacza z zeszłego stulecia A. D. Bache'a. Natomiast z pewnością warte uwagi jest, bogato ilustrowane reprodukcjami dawnych rycin, opracowanie znanego nam dobrze z XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Polsce, profesora Ladislao Reti, pt. *Zasada podwójnego działania na Wschodzie i na Zachodzie*. W dalszej części numeru napotykamy informacje o nagrodach i odznaczeniach za osiągnięcia w dziedzinie historii techniki w roku 1969. Doroczną nagrodę imienia Abbotta Paysona Ushera (The Abbott Payson Usher Prize), przyznaną przez amerykańskie Towarzystwo Historii Techniki od 1961 r., otrzymał Eugene S. Ferguson — profesor historii University of Delaware oraz kustosz Hagley Museum — za swą *Bibliografię Historii Techniki*. Nagrodę Dexter Chemical Corporation (The Dexter Prize) przyznano niemieckiemu inżynierowi z Braunschweigu, Götzovi Quargovi, za przetłumaczenie oraz wydanie krytyczne dzieła Konrada Kyesera *Bellifortis*. Medal Leonarda da Vinci otrzymał nestor historii techniki Lewis Mumford (ur. 1895), którego słynna książka *Technika a cywilizacja* dopiero przed paru laty doczekała się polskiego przekładu.

W części kronikarskiej znajduje się sprawozdanie z dorocznego zjazdu Towarzystwa Historii Techniki, który miał miejsce w Waszyngtonie w dniach 26—30 grudnia 1969 r. W dalszej części kroniki znajduje się m.in. informacja o inicjatywie stworzenia w Waszyngtonie muzeum badań przestworzy powietrznych i kosmosu. Najcenniejszą bez wątpienia częścią numeru jest bieżąca bibliografia historii techniki za rok 1968, choć polskie pozycje są w niej bardzo nieliczne (7) i dość przypadkowe. Skwapliwiej należy więc skorzystać z inicjatywy „Technology and Culture” oraz ICOHTEC-u i zadbać o to, aby w przyszłości polskie publikacje zostały uwzględnione w pełniejszy i bardziej prawidłowy sposób. Narazie należy podkreślić, że jesteśmy reprezentowani. Również coraz obficie pojawiają się w bieżącej bibliografii „Technology and Culture” tytuły publikacji z innych krajów socjalistycznych. W omawianym numerze są m.in. 23 pozycje radzieckie, 5 czechosłowackich, 4 jugosłowiańskie, 2 rumuńskie i 1 bułgarska.

W dalszej części numeru omówiono Muzeum Wielkich Jezior (Dossin Great Lakes Museum) w Detroit. Następnie idą recenzje książek, m. in. *Bibliografii historii techniki* Fergusona.

W nrze 3 znajdujemy interesujący artykuł Alexa Kellera, omawiający stosunek renesansowego humanisty do nowych wynalazków na podstawie XV-wiecznego tekstu pióra Giovanniego Tortelliego. Z kolei artykuł Samuela Roznecka dotyczy działalności XIX-wiecznego chemika amerykańskiego Ebena N. Horsforda. Następnie ciekawostka — opis obrotowej biblioteczki Agostina Ramelli, pióra Berta S. Halla.

W dziale kroniki znajdujemy m.in. sprawozdanie z międzynarodowego symposium poświęconego historii astronautyki, które odbyło się 10 X 1969 w Mar del Plata w Argentynie.

Numer zamyka omówienie skansenu ilustrującego XVIII-wieczny Williamsburg oraz recenzje książek.

W nrze 4 Cyril Stanley Smith rozważa historyczne wzajemne oddziaływanie sztuki, techniki i nauki — jest to bardzo obszerne i bogato ilustrowane studium. Dalej idą artykuły Nathana Rosenberga *Rozwój ekonomiczny a kierunki rozprze-strzenia się techniki* oraz Stanley'a Sandlera *Narodziny nowoczesnego linio-wego okrętu wojennego*, a następnie kilka krótkich uwag polemicznych do wspomnianego wyżej artykułu Jamesa E. Brittaina z nr 1. Po omówieniu wystawy przy-rządów laboratoryjnych w Ohio, idą recenzje książek z kilku dziedzin nauki i tech-niki.

Omówionemu rocznikowi nie ustępuje następny rocznik 1971. Nr 1 zawiera artykuły Otto Mayra *Adam Smith a koncepcja systemu sprzężenia zwrotnego*, Felixa F. Straussa o alpejskich XVI-wiecznych młynach wodnych wyposażonych w koła o pionowej osi obrotu oraz Daniela W. Gade'a o podobnych młynach w Środkowych Andach. Następnie omówione zostało sympozjum poświęcone dzia-łalności naukowej i technicznej Leonarda da Vinci (Florencja — Vinci, 23—26 czerwca 1969 r.)² oraz sympozjum na temat XIX-wiecznej nauki amerykańskiej (Chicago, marzec 1970 r.). Sporo miejsca poświęcono wizjom miast roztaczanym przez Paula Soleriego w jego książce na ten temat.

W nrze 2 Robert P. Multhauf pisze o produkcji saletry we Francji w latach 1776—1794, Daniel J. Kevels o inżynierskich laboratoriach doświadczalnych z okresu I wojny światowej, a Deborah J. Warner o Lewisie M. Rutherfordzie — pionierze fotografii astronomicznej.

W dziale kroniki znajduje się m.in. omówienie sympozjum ICOHTEC-u na temat wdrażania postępu technicznego w krajach nie będących jego inicjatorami (Francja, lato 1970)³ — wspomniano tu również o polskim udziale, referatach prof. Ireny Pietrzak-Pawłowskiej, prof. Jana Pazdura i doc. Juliusza Łukasiewicza. Dowiadujemy się także o przyznaniu nagrody im. Ushera Jamesowi E. Packerowi z Northwestern University za artykuł dotyczący rzymskiego budownictwa i archi-tektury (zamieszczony w „Technology and Culture” nr 3/1968), Dexter Prize — Lynnowi White'owi juniorowi za zbiór szkiców *Machina ex Deo: Esseje o dyna-mizmie kultury zachodniej*, zaś Medal Leonardo da Vinci nadano znanemu nam dobrze z wizyty w Polsce w 1959 r. profesorowi z Massachusetts Institute of Tech-nology, Robertowi S. Woodbury'emu. Znajdujemy tu również sprawozdanie z do-rocznego zjazdu Society for the History of Technology.

Nr 2 przynosi nam także kolejną porcję bieżącej bibliografii światowej historii techniki. Tym razem Polska reprezentowana jest tylko przez książkę Janiny Ka-mińskiej, Ireny Turnau i Marii Boguckiej *Zarys historii włókiennictwa na ziemiach polskich do końca XVIII wieku*, a na inne kraje socjalistyczne przypada: na Zwią-zek Radziecki — 19 pozycji, Czechosłowację i Rumunię po 2, a Jugosławię i Wę-gry po 1.

Nr 3 przynosi artykuły: o afrykańskich instrumentach muzycznych (Klause P. Wachsmanna i Russella Kay'a), o roli systemu patentowego w rozwoju techniki (Seymour L. Chapin) oraz o produkcji indyga w XVIII-wiecznej Południowej Ka-rolinie (G. Terry Sharrer). Warte uwagi są też rozprawki o różnicach pomiędzy naukami ścisłymi a techniką (C. David Gruender) oraz o wpływie postępu tech-nicznego na tworzenie się nowych wyrazów i pojęć językowych (A. J. Meadows).

W części kronikarskiej tego numeru znajdujemy sprawozdanie z międzyna-rodowego sympozjum historii rakiet i astronautyki (Konstancja, październik 1970 r.).

Nr 4 przynosi artykuły o wpływie techniki na środowisko (Nathan Roseberg), społecznościach naukowych i technicznych w XIX-wiecznej Ameryce (Edwin Layton), wprowadzeniu telegrafu elektrycznego w Indiach (Mel Gorman) oraz

² Por. informację o tym sympozjum w nrze 4/1969 „Kwartalnika”, s. 775.

³ Por. informację o tym sympozjum w nrze 1/1971 „Kwartalnika”, s. 208.

XVI-wiecznych weneckich metodach wydobywania zatopionych okrętów (Alex Keller). Interesujący jest komunikat Lynwooda Bryanta, podważający przyjęte datowanie prasamochołu Siegfrieda Marcusa — zdaniem autora powstał on w 1870 r. Niemniej ciekawy jest artykułik polemiczny Michaela Fores'a nawiązujący do artykułu Dereka J. Solla Price'a pt. *Czy technika jest historycznie niezależna od nauk ścisłych?*

Ten numer, jak i wszystkie poprzednie, zamykają recenzje. W nrze 4/1971 omówiono m. in. książkę E. Tyrkiela *Wykres żelazo, węgiel w rozwoju historycznym*⁴, wydaną w serii monografii ZHNiT. Autorem tej recenzji jest Jerzy Piaskowski. Wspomniany L. Bryant, recenzując książkę *Damals als die Pferde Schauten: Die Geschichte der Österreichischen Kraftfahrt*, zarzuca jej autorowi, H. Seperowi, nadmierny patriotyzm austriacki, ponieważ m. in. „umieszcza on pierwszą na świecie rafinerię ropy naftowej w Galicji w 1858 r., na rok przed odkryciem ropy w Pensylwanii”.

Widać stąd, że nadal jeszcze na świecie zbyt mało są znane nawet najpoważniejsze nasze osiągnięcia w dziejach techniki, co smuci tym bardziej w jubileuszowym roku Ignacego Łukasiewicza. W tej sprawie zresztą wysłaliśmy wraz z prof. Eugeniuszem Olszewskim wspólny list wyjaśniający do redakcji „Technology and Culture”.

Bolesław Orłowski

NOWE CZASOPISMO — „PAMIĘTNIKARSTWO POLSKIE”

W kwietniu 1972 r. ukazał się nr 2 nowego kwartalnika „Pamiętnikarstwo Polskie”. Otwiera go artykuł prof. Tadeusza Kotarbińskiego *Utrwalać zwiewne ślady*, traktujący o potrzebie i pożytku pisania pamiętników. „Warto dokonywać zapisów wspomnień — czytamy w tym artykule — wtedy zwłaszcza, kiedy nikt inny, oprócz pamiętającego fakt miniony, tego faktu nie pamięta. Albo kiedy to, co jest przedmiotem wspomnienia, ważne jest, wyróżniająco cenne, doniosłe. A także wtedy, gdy to zdarzenie typowe, znamienne dla środowiska i czasów. Albo wtedy, gdy tworzy ogniwo w łańcuchu przyczynowym lub w ciągu genetycznym. Śmiało można powiedzieć, że z perspektywy doniosłości publicznej każdy myślący człowiek ma pośród swoich wspomnień niejedno godne zapisu. Więc nie skąpmy czasu ani wysiłku i zapisujemy treść własnych wspomnień. Nigdy tego nie będzie dość”.

Z tym fragmentem wypowiedzi wybitnego filozofa koresponduje artykuł Stefana Kieniewicza *Materiały pamiętnikarskie w moim warsztacie badawczym* — otwierający cykl analogicznych wypowiedzi historyków, które będą publikowane w następujących numerach pisma.

Główny dział pisma zawiera ponadto m. in. fragment nie publikowanych wspomnień Ignacego Paderewskiego, wypowiedzi Floriana Znanieckiego i Ludwika Krzywickiego o znaczeniu materiałów pamiętnikarskich dla badań socjologicznych oraz artykuł Jacka Bukowskiego — *Wykorzystywanie dokumentów autobiograficznych w socjologii polskiej*.

Kwartalnik przypomina również mało znaną wypowiedź Lenina o znaczeniu pamiętnikarstwa robotniczego, przynosi tekst Marii Dąbrowskiej broniącej pamięt-

⁴ Por. recenzję doc. J. Piaskowskiego tej książki w nrze 2/1961 „Kwartalnika”, s. 399—400 oraz notatkę bibliograficzną prof. E. Olszewskiego z wydania radzieckiego w tymże „Kwartalniku”, s. 832—833.